

केन्द्रीय कार्यालय

बालुवाटार, काठमाडौं

फोन नं. : ०१-५७९६४९/४२/४३/४४

Website : www.nrb.org.np

पोष्ट बक्स : ७३

नेपाल राष्ट्र बैंक

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

पत्र संख्या : बै.वि.नि.वि./नीति/सूचना/०७/०८९/८२

मिति: २०८१/०८/०४

सूचना

सम्पूर्ण सरोकारवाला व्यक्ति तथा निकायहरु,

विषय: राय/सुझाव उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा ।

यस बैंकबाट “क”, “ख” र “ग” वर्गका इजाजतपत्रप्राप्त संस्थालाई जारी गरिएको कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्थामा समयसापेक्ष संशोधन/परिमार्जन गरी कर्जा सूचना सम्बन्धी व्यवस्थाको प्रस्तावित मस्यौदा यस बैंकको वेबसाइट www.nrb.org.np/category/notices/ मा राखिएको व्यहोरा अनुरोध छ ।

संलग्न मस्यौदामा तहाँको राय/सुझाव २०८१ मंसिर ३० गतेभित्र यस बैंकमा लिखित रुपमा अथवा इमेल माफार्त nrbbfirdppd@nrb.org.np मा उपलब्ध गराई दिनहुन अनुरोध छ ।

भवदीय,

कार्यकारी निर्देशक

नेपाल राष्ट्र बैंक

केन्द्रीय कार्यालय

बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग

कर्जा सूचनासम्बन्धी व्यवस्था

यस बैंकबाट “क”, “ख” र “ग” वर्गका इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको कर्जा विश्लेषणलाई प्रभावकारी बनाउन कर्जासम्बन्धी सूचनाको व्यवस्था र बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ को दफा ५७ को उपदफा (११) बमोजिम कर्जा चुक्ता नगर्ने ऋणीलाई कालोसूचीमा राख्ने व्यवस्थालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न वाञ्छनीय भएकोले नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ७९ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो निर्देशन जारी गरिएको छ।

१. कर्जा सूचना केन्द्र सम्बन्धी व्यवस्था

- (क) कम्पनी ऐन, २०६३ अन्तर्गत स्थापना भई सञ्चालनमा रहेको कर्जा सूचना केन्द्र लि. लाई नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ८८ र नेपाल राष्ट्र बैंक कर्जा सूचना विनियमावली, २०५९ को विनियम ३ बमोजिमको कर्जा सूचना केन्द्र (यसपछि केन्द्र भनिएको) तोकिएको छ।
- (ख) बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट प्रवाह भएको सम्पूर्ण कर्जाको तोकिएबमोजिमको विवरण केन्द्रले तोकेको ढाँचामा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले केन्द्रलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
- (ग) केन्द्रले कर्जासम्बन्धी सूचनालाई व्यवस्थित गर्न कर्जासँग सम्बन्धित विवरण, डिफल्टरसूचीमा रहेका व्यक्ति/संस्थाको विवरण, कालोसूचीमा रहेका व्यक्ति/संस्थाको विवरण तथा ऋणीहरूको क्रेडिट स्कोरिङको विवरणको अभिलेख रहने गरी सूचना प्रणालीको विकास गर्नुपर्नेछ।
- (घ) केन्द्रले त्यस्तो विवरण नेपाल राष्ट्र बैंक र सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त बैंक वा वित्तीय संस्थालाई अद्यावधिक रूपमा सहज र सरल रूपले प्रणालीमार्फत उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ।
- (ङ) केन्द्रले कर्जा सूचना उपलब्ध गराउँदा कर्जा सूचना सेवा शुल्क लिन सक्नेछ।

२. कर्जा सूचना दिने सम्बन्धी व्यवस्था

- (क) बुँदा १ (ग) बमोजिम विकास गरिएको केन्द्रको सूचना प्रणाली र इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको बैकिङ्ग प्रणाली बीच अन्तरआबद्धता हुने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।
- (ख) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले केन्द्रले तोकेको ढाँचामा कर्जा सम्बन्धी देहायबमोजिमको विवरण केन्द्रको सूचना प्रणालीमा अद्यावधिक गर्नु पर्नेछः
- (१) स्वीकृत गरेको सम्पूर्ण कर्जा/सुविधाको विवरण कर्जा स्वीकृत गरेको र/वा कर्जा प्रवाह भएको ७ दिनभित्र,
- (२) ९० दिनभन्दा बढीले भाखा नाघेका सम्पूर्ण कर्जा/सुविधाको विवरण भाखा नाघेको ७ दिनभित्र ।
- (ग) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले तत्पश्चात् प्रत्येक त्रयमास समाप्त भएको मितिले ७ दिनभित्र उपर्युक्त बमोजिमको विवरण कर्जा चुक्ता नभएसम्म केन्द्रको सूचना प्रणालीमा अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ ।
- (घ) यसरी केन्द्रमा पठाएको विवरणमा पछि कुनै परिवर्तन भएमा वा कर्जा चुक्ता भएमा, भाखा नाघेको कर्जा नियमित भएमा वा भाखा थप वा पुनरसंरचना/पुनरतालिकीकरण भएमा सो को जानकारी समेत ७ दिनभित्र केन्द्रको प्रणालीमा अद्यावधिक गराउनु पर्नेछ ।

३. कर्जा सूचनाको प्रयोग

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा स्वीकृति, थप कर्जा प्रवाह, कर्जा नवीकरण र कर्जा पुनरसंरचना वा पुनरतालिकीकरण गर्नु अगावै ऋणी/ग्राहकको बारेमा अनिवार्य रूपमा कर्जा सूचना लिनु पर्नेछ ।

तर, मुद्दती रसीद, सरकारी सुरक्षणपत्र धितो कर्जा, रु. १० लाखसम्मका सुनचाँदी कर्जा, रु. ३ लाखसम्मको Credit Card सुविधा एवं संक्षिप्त प्रक्रिया पूरा गरी विद्युतीय माध्यमबाट स्वीकृत भई प्रवाह भएका रु. ५ लाखसम्मको कर्जामा भने यो व्यवस्था अनिवार्य हुने छैन ।

४. ऋणीको वर्गीकरण

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाबाट ऋण लिई तोकिएको भुक्तानी तालिकाबमोजिम किस्ता, साँवा वा ब्याज नतिने ऋणीलाई देहायबमोजिम ऋण नतिने ऋणीको वर्गमा वर्गीकरण गर्नु पर्नेछः-

- (क) **नियतपूर्वक ऋण नतिने ऋणी:** देहायबमोजिम कुनै एक वा सबै अवस्था परी ऋण नतिने ऋणीहरूलाई नियतपूर्वक ऋण नतिने ऋणीको रूपमा वर्गीकरण गर्नुपर्नेछ ।

- (१) भुक्तानीको भाखा नाघेको १ वर्षसम्म पनि बैंकको सम्पर्कमा नआएका, ऋण नतिरी बेपत्ता भएका वा भागेका, कर्जाले भाखा नाघेतापनि व्यवसायलाई निरन्तरता दिने पहल स्वरूप ऋणको पुनरसंरचना वा पुनरतालिकीकरणको लागि आवेदन पेश नगरेका र भुक्तानीको प्रतिबद्धता जाहेर नगरेका,
- (२) संस्थाको कर्जा बक्यौता राफसाफ गर्न धितो बिक्री गर्न सकिने अवस्था हुँदाहुँदै पनि बिक्री गर्न नखोज्ने वा नदिने अवस्था सिर्जना गरेका,
- (३) एकभन्दा बढी व्यवसाय सञ्चालन गरी समग्रमा राम्रो अवस्था र हैसियत भएपनि आर्जित प्रतिफल तथा आफूसँग भएको अन्य सम्पत्तिलाई भाखा नाघेको कर्जा चुक्ता गरी कर्जालाई नियमित गराउन प्रयास नगरेका,
- (४) संस्थाबाट जुन परियोजनाको लागि ऋण लिएको हो उक्त ऋण सोही परियोजनामा प्रयोग नगरी अन्य उद्देश्यमा प्रयोग गर्ने (Diversion of Fund), व्यवसायबाट आर्जित रकम ऋण तिर्नमा नलगाई अन्य कार्यमा प्रयोग गर्ने (Siphoning off) तथा सम्भौता विपरीत कम्पनीबाट सहायक कम्पनी वा अन्य फर्म/कम्पनीमा रकम प्रवाह गरेका,
- (५) ऋणसँग सम्बन्धित धितो हिनामिना गरेको पाईएका,
- (६) आफ्नो नियन्त्रणमा रहेको परियोजना वा व्यवसायमा अन्य व्यक्ति वा तेश्रो पक्ष जस्तै:- कामदार, कर्मचारी आदिको नाम उपयोग गरी आफ्नो संलग्नता रहेको नदेखाउने मनसाय राखी ऋण लिएका ।

(ख) परिस्थितिवश ऋण तिर्न नसक्ने ऋणी:

- (१) ऋण तिर्ने मनसाय हुँदाहुँदै पनि काबु बाहिरको परिस्थिति (द्वन्द्व, प्राकृतिक प्रकोप, आदिका कारण देशमा उत्पन्न असहज आर्थिक, व्यापारिक तथा औद्योगिक अवस्था वा प्रतिकूल बाह्य अवस्था) का कारण व्यवसाय घाटामा गई वा समस्याग्रस्त हुन गई तोकिएको म्यादभित्र ऋण तिर्न नसकेतापनि आफूले ऋण लिएको इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सम्पर्कमा रहि कर्जा पुनरसंरचना वा पुनरतालिकीकरणको प्रक्रिया पूरा गरी इजाजतपत्रप्राप्त संस्थालाई मान्य हुने तवरबाट भुक्तानीको प्रतिबद्धता जाहेर गरेका ।
- (२) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको निरन्तर सम्पर्कमा रही एकभन्दा बढी व्यवसायको स्रोतबाट आर्जित प्रतिफल तथा आफूसँग भएको अन्य सम्पत्ति/धितो बिक्री गर्न पहल गरेका र यस्तो पहल पर्याप्त हुँदा समेत कर्जा तिर्न असमर्थ भएका ।

- (३) नेपाल सरकारले ग्राहकको जायजेथा तथा व्यवसाय सञ्चालनमा रहेको स्थान अधिग्रहण गरेका कारण कर्जाको साँवा ब्याज तिर्न असमर्थ भएका ।

५. कालोसूची तथा डिफल्टरसूची सम्बन्धी व्यवस्था

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले यस निर्देशनबमोजिमको अवस्थामा आफ्नो ऋणी/ग्राहक र सोसँग सम्बन्धित पक्षलाई तपसिल बमोजिमको व्यवस्थाको अधीनमा रही कालोसूची र/वा डिफल्टर सूचीमा राख्न केन्द्रले तोकेको ढाँचामा केन्द्रमा सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

यस्तो सिफारिसबमोजिम केन्द्रले उक्त ऋणी र सोसँग सम्बन्धित पक्षलाई नामनामेसी (पहिचान खुल्ने आधिकारिक कागजातको नम्बर वा कार्ड नम्बर वा अन्य प्रमाण) यकिन गरी पाँच कार्य दिनभित्र सम्बन्धित सूचीमा राखी सोको अद्यावधिक विवरण सरोकारवालाले सहजै प्राप्त गर्न सक्ने प्रणालीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(क) कालोसूचीमा समावेश हुने अवस्था:

- (१) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाबाट रु. १० लाख वा सोभन्दा बढीको कर्जा/सुविधा लिएका ऋणीको हकमा यस बैंकबाट जारी निर्देशनबमोजिम त्यस्तो कर्जा खराब वर्गमा वर्गीकरण भएमा ।

तर परिस्थितिवश ऋण तिर्न नसक्ने ऋणीको हकमा ऋणीले पेश गरेको निवेदन वा कर्जा नियमित गर्ने योजना पेश गरी सो उपर इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जाको साँवा, ब्याज वा किस्ता तिर्न थप समय प्रदान गरेको अवस्थामा त्यस्तो थप समय व्यतीत भएपश्चात मात्र उक्त ऋणीलाई कालोसूचीमा राख्न सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

उपरोक्त व्यवस्थाअनुसार इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाबाट जतिसुकै परिमाणको कर्जा, सापट तथा सुविधा लिएको भएतापनि कालोसूचीमा राख्न सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले केन्द्रलाई सिफारिस गर्न बाधा पुगेको मानिने छैन ।

- (२) नक्कली चेक, ड्राफ्ट, विदेशी मुद्रा, क्रेडिट/डेबिट कार्ड, बिल्स आदि कागजात तथा विद्युतीय उपकरण प्रयोग गरी रकम ठगी गरेमा वा ठगी गर्ने प्रयास गरेको विषयमा अदालतबाट कसुरदार ठहरिएमा,

- (३) कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था वित्तीय कारोबार सम्बन्धी अपराधमा संलग्न भएको ठहर भएमा,
- (४) कर्जा तथा सुविधाको दुरुपयोग भएमा,
- (५) सुरक्षणमा राखेको सामान/सम्पत्ति दुरुपयोग गरेको प्रमाणित भएमा,
- (६) कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था वित्तीय कारोबार सम्बन्धी अपराधमा संलग्न भएको प्रमाणित भएमा,
- (७) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा अपलेखन गर्नुपर्दाको अवस्थामा,
तर, इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले इ.प्रा. निर्देशन नं. २ बुँदा नं. १२ को उपबुँदा (३) बमोजिम तयार गरेको कार्यविधिको व्यवस्था अन्तर्गत हुनेगरी रु. २ लाख भन्दा कमको कर्जा अपलेखन गर्दा सम्बन्धित पक्षलाई कालो सूचीमा समावेश नगरी कर्जा अपलेखन गर्न सक्नेछन् ।

(ख) डिफल्टरसूचीमा समावेश हुने अवस्था:

- (१) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाबाट रु. १० लाख भन्दा कमको कर्जा/सुविधा लिएका ऋणीको हकमा यस बैंकबाट जारी निर्देशनबमोजिम त्यस्तो कर्जा खराब वर्गमा वर्गीकरण भएमा ।
- (२) कुनै व्यक्ति फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाले भुक्तानी दिन पर्याप्त मौज्जात नभई वा चेकमा गलत हस्ताक्षर गरी भुक्तानी नहुने चेक जारी गरेमा वा चेक लिने व्यक्तिले चेकमा उल्लिखित विवरण सही भएको यकिन गर्न सक्ने अवस्थामा बाहेक अन्य कुनै कारणले चेक अनादर भएमा ।

६. कालोसूची तथा डिफल्टरसूचीमा समावेश हुने पक्षहरू :

(क) कालोसूचीमा समावेश हुने पक्षहरू

- (अ) बुँदा नं. ५ को (क) को (१) मा उल्लिखित अवस्था परी कालोसूचीमा समावेश हुने अवस्थामा देहायबमोजिमको ऋणी व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था र सम्बन्धित अन्य पक्षलाई समेत कालोसूचीमा समावेश गर्नु पर्नेछ :-

- (१) कर्जा/सुविधा उपयोग गर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था ।
- (२) ऋणी प्रोप्राइटरसीप फर्मका प्रोप्राइटर ।

- (३) ऋणी साभेदारी फर्मका साभेदारहरु ।
- (४) ऋणी कम्पनी/संगठित संस्थाका सञ्चालकहरु ।
- (५) ऋणी फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाका कार्यकारी प्रमुख वा सो सरहको जिम्मेवारीमा रहने व्यक्ति ।
- (६) ऋणी कम्पनी वा संगठित संस्थाको ५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी सेयर धारण गरेका व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था । यस बैंकको निर्देशनबमोजिम आपसी सम्बन्धमा रहेका व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाहरुले ऋणी कम्पनी वा संगठित संस्थामा कुल ५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी सेयरधारण गरेको भएमा त्यस्ता व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई समेत कालोसूचीमा समावेश गर्न सकिनेछ ।
- (७) कर्जा/सुविधाको लागि जमानत दिने अन्य व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था ।

तर माथि उल्लिखित ऋणीसँग सम्बन्धित पक्षहरु नै जमानतदाता भएमा त्यस्ता जमानतदाता बाहेक अन्य जमानतदाताको हकमा कालोसूचीमा समावेश गर्नुपूर्व देहायबमोजिमको प्रक्रिया पुरा गरेको हुनुपर्नेछ ।

(क) ऋणीले सुरक्षण स्वरूप राखेको धितो लिलाम गरी असुल उपर गर्ने प्रक्रिया शुरु गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ख) त्यस्तो लिलाम प्रक्रियाबाट असुली नभएमा वा बैंकको लेना रकम बाँकी रहेमा सोको भुक्तानीका लागि जमानतदातालाई ९० दिनको समय प्रदान गरी सूचित गर्नुपर्नेछ ।

(ग) सो सूचना अवधि भित्र जमानतदाताले कर्जा चुक्ता नगरेमा उक्त अवधिपश्चात् यस्ता जमानतदातालाई कालोसूचीमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

(घ) ऋणी संयुक्त उपक्रम (जे.भी.) का साभेदार फर्म/कम्पनीहरु ।

(आ) यस निर्देशनको बुँदा नं. ५ (क) को (२) (३) को हकमा कसुरदार ठहरिएका व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था ।

(ख) डिफल्टरसूचीमा समावेश हुने पक्षहरू

(अ) रु. १० लाखभन्दा कम रकमको कर्जाले भाखा नाघी खराब वर्गमा वर्गीकृत ऋणी र देहायबमोजिमका पक्षहरूलाई डिफल्टरसूचीमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

(१) ऋणी प्रोप्राइटरसीप फर्मका प्रोप्राइटर ।

(२) ऋणी साभेदारी फर्मका साभेदारहरू ।

(३) ऋणी कम्पनी/संगठित संस्थाका सञ्चालकहरू ।

(४) ऋणी फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाका कार्यकारी प्रमुख वा सो सरहको जिम्मेवारीमा रहने व्यक्ति ।

(आ) बुँदा नं ५ को (ख)(२) बमोजिम अनादर हुने चेक जारी गर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था तथा त्यस्तो चेक खिच्ने व्यक्ति ।

७. कालोसूची तथा डिफल्टरसूचीमा सिफारिस गर्ने प्रक्रिया

(क) ऋणी तथा सम्बन्धित पक्षलाई कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा राख्न सिफारिस गर्ने प्रक्रिया:

(१) कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश हुने पक्षलाई कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश गर्ने प्रक्रिया थालनी गर्दा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश गर्नुपर्ने कारणसहित कम्तीमा ३५ दिन अगावै ऋणी र सम्बन्धित पक्षहरूलाई सूचना दिई सोको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(२) सूचना प्रदान गर्दा तोकिएको म्यादभित्र ऋणीले कर्जा चुक्ता वा नियमित नगरेमा कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश गरिने व्यहोरा उल्लेख भएको हुनु पर्नेछ । यस्तो सूचना सम्बन्धित व्यक्ति वा निजको परिवारका सदस्य वा निजको कारोबारसँग सम्बन्धित संस्थामा बुझाएमा वा राष्ट्रिय स्तरको पत्रिकामा प्रकाशित गरेमा सूचना प्राप्त भएको मानिने छ । साथै सर्वसाधारणको जानकारीको लागि उक्त सूचना आफ्नो वेबसाइटमा समेत राख्नु पर्नेछ ।

(३) सूचना प्रदान गर्दा समेत तोकिएको म्यादभित्र ऋणीले कर्जा चुक्ता वा नियमित नगरेमा केन्द्रमा कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा राख्न सिफारिस गर्नुपर्नेछ ।

(ख) खातावालालाई डिफल्टरसूचीमा राख्ने प्रक्रिया:

चेक अनादर भई सम्बन्धित पक्षलाई डिफल्टरसूचीमा राख्ने अवस्था सिर्जना भएमा यस खण्डबमोजिम डिफल्टरसूचीमा राख्न सिफारिस गर्दा चेक जारी भएको मितिले १८० दिन भित्र डिफल्टरसूचीमा राख्ने सम्पूर्ण प्रक्रिया पूरा गरिसकेको हुनुपर्नेछ ।

(अ) खातामा रकम अपर्याप्त भई वा हस्ताक्षर नमिलेको कारण चेक फिर्ता भएमा

(१) खातामा रकम अपर्याप्त भई वा हस्ताक्षर नमिलेको कारण एकपटक भुक्तानी नभईकन चेक फिर्ता भएमा चेकको रीतपूर्वकको धारक व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाले सम्बन्धित चेक जारी गर्ने व्यक्ति वा संस्थालाई सूचित गरी कम्तीमा ५ कार्यदिन पश्चात सम्बन्धित बैंक वा वित्तीय संस्थामा पुनः चेक पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) सो म्याद पश्चात् पनि चेकको रकम भुक्तानी नभएको खण्डमा चेकको रीतपूर्वकको धारक व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाले चेकको रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने बैंक वा वित्तीय संस्थामा ७ कार्यदिनभित्र लिखित रूपमा जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(३) खण्ड (२) बमोजिम लिखित जानकारी प्राप्त भएपछि सम्बन्धित बैंक वा वित्तीय संस्थाले चेक जारी गर्ने त्यस्ता व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई चेकको रकम भुक्तानी गर्न सार्वजनिक विदा बाहेक ७ दिनको सूचना दिनुपर्नेछ र सो मिति पश्चात पनि चेक फिर्ता भएमा त्यस्तो चेक खिच्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था र सम्बन्धित पक्षलाई उक्त चेक जारी गर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्थाले अनिवार्य रूपमा डिफल्टरसूचीमा सूचीकृत गर्न केन्द्रमा ७ दिनभित्र सिफारिस गरी पठाउनुपर्नेछ ।

(आ) भुक्तानी नहुने चेक जारी गरेमा

(१) कुनै कारण चेक हराएको, चोरी भएको वा अनाधिकृत रूपमा प्रयोग गरे/गराएको जस्ता औचित्यपूर्ण आधारमा खातावालाले चेक "Stop Payment" गरेको अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा चेक जारी गरिसकेपछि "Stop Payment" वा खाता बन्द गरेको कारणले त्यस्तो चेक भुक्तानी नभएमा रीतपूर्वकको धारक

व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाले चेकको रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने बैंक वा वित्तीय संस्थामा ७ कार्यदिनभित्र लिखित रूपमा जानकारी दिनु पर्नेछ। चेक जारी गर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी, वा संगठित संस्थालाई सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ७ कार्यदिनभित्र उक्त रकम भुक्तानी गर्न जानकारी दिनु पर्नेछ।

(२) यसरी प्रदान गरिएको अवधिभित्र समेत उक्त चेकको भुक्तानी नभएमा सम्बन्धित बैंक वा वित्तीय संस्थाले त्यस्तो चेक जारी गर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई डिफल्टरसूचीमा राख्न केन्द्रमा सिफारिस गरी पठाउनु पर्नेछ।

द. कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश नहुने पक्ष/अवस्थाहरु:

(क) परिस्थितिवश ऋण नतिर्ने ऋणीले कर्जा चुक्ता गर्ने वा नियमित गर्ने योजना पेश गरेमा र त्यस्तो व्यहोरा मनासिव देखिएमा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सञ्चालक समितिले त्यस्ता ग्राहकलाई कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश नगर्ने निर्णय गर्न सक्नेछ।

(ख) देहायबमोजिका व्यक्ति फर्म कम्पनी वा संस्थाहरुलाई कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश गरिनेछैन।

१) नेपाल सरकार वा नेपाल सरकारको पूर्ण वा अधिकांश स्वामित्व भएका सरकारी संस्थानहरु,

२) यस बैंकबाट निक्षेप र कर्जाको कारोबार गर्न इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाहरु तथा अनुमतिप्राप्त भुक्तानी प्रणाली संचालक, भुक्तानी सेवा प्रदाय र रेमिटान्स कम्पनीहरु

३) वैदेशिक लगानी अन्तर्गत आउने साभेदार लगानीकर्ता, विदेशी नियोग, दातृसंस्था र विकास साभेदारहरु,

४) द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सम्बन्ध भएका अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरु,

५) ५० प्रतिशतभन्दा बढी विदेशी लगानी रहेका संस्थाहरुले Private Equity Venture Capital (PEVC) मार्फत लगानी गरेको साना तथा मझौला उद्योग कालोसूचीमा परेको कारणले मात्र PEVC सञ्चालन गर्ने संस्थाहरु र

६) स्वदेशी PEVC संस्थाको ५० प्रतिशत वा सो भन्दा कम शेयर लगानी रहेको साना तथा मझौला उद्योग कालोसूचीमा परेको कारणले मात्र त्यस्ता Private Equity Venture Capital (PEVC) संस्थाहरु ।

९. कालोसूची वा डिफल्टरसूचीबाट नाम हट्न सक्ने व्यवस्था

(अ) कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा सिफारिस गर्ने इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले देहायका अवस्थामा कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा रहेका ऋणी वा निक्षेपकर्ता र सोसँग संलग्न पक्षलाई त्यस्तो सूचीबाट हटाउनका लागि बढीमा ३ कार्य दिनभित्र केन्द्रलाई सिफारिस गरी पठाउनु पर्नेछः

(क) ऋणी वा सोसँग सम्बन्धित पक्षहरुलाई देहायको अवस्थामा कालोसूची वा डिफल्टरसूचीबाट हटाउनुपर्नेछ ।

१) कर्जा चुक्ता गरेमा

२) सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले उपयुक्त ठहर्‍याई कर्जा पुनरतालिकीकरण वा पुनरसंरचना गरेमा,

३) सञ्चालक परिवर्तन भई वा अन्य कारणबाट कर्जाको दायित्व अन्य व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाले स्वीकार गर्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सञ्चालक समितिबाट स्वीकृति भएमा ।

४) कर्जा वा सुविधाको दायित्वको सीमा किटान गरी एकभन्दा बढी ऋणी सम्मिलित हुने ऋणको हकमा कुनै ऋणीबाट उसको भागको साँवा ब्याज चुक्ता गरेको वा कर्जा पुनरसंरचना वा पुनरतालिकीकरण गरेको भनी सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट लेखी आएमा ।

तर, न्यायिक निकायको आदेश भएको अवस्थामा बाहेक सञ्चालक वा कार्यकारी पदाधिकारी भई कामकाज गर्ने व्यक्तिको सम्बन्धमा यो व्यवस्था लागू हुने छैन ।

५) जमानीकर्ताको नाम कालोसूचीमा रहेको अवस्थामा निजले स्वीकार गरेको जमानी रकमको सीमासम्मको रकम चुक्ता भएमा/गरेमा ।

६) कालोसूचीमा समावेश भएका शेयरधनीहरुले इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको पूर्व स्वीकृति लिई आफ्नो शेयर अन्य व्यक्तिहरुलाई हस्तान्तरण गरी निजको दायित्व

नयाँ शेयरधनीले स्वीकार गरेको नोटरी पब्लिकबाट प्रमाणित लिखित कागजात पेश गरेको अवस्थामा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सञ्चालक समितिले उक्त विषय स्वीकार गरी केन्द्रलाई सिफारिस गरेमा ।

- ७) बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले परिस्थितिवश ऋण नतिर्ने ऋणीहरू एवम् रुग्ण उद्योगलाई कर्जा सूचना केन्द्रको कालोसूचीमा समावेश गरेको भएतापनि ऋणीले कर्जा भुक्तानी गर्ने प्रतिवद्धतासहित भुक्तानी योजना पेश गरेको अवस्थामा कर्जा चुक्ता गर्ने प्रयोजनका लागि सम्बन्धित वित्तीय संस्थाले १ वर्षको लागि कालोसूचीबाट हटाउन सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

तर, १ वर्षभित्र पेश गरेको योजना अनुसार ऋण चुक्ता वा नियमित नगरेमा अनिवार्य रूपमा कालोसूचीमा समावेश गर्न केन्द्रलाई सिफारिस गर्नु पर्नेछ ।

- ८) अपलेखन गरिएको कर्जा असुलउपर भएमा ।

- ९) ऋणीले प्रदान गरेको धितो लिलामी गर्दा सम्पूर्ण लेना रकम असुल भएमा वा ऋणीसँग कुनै लेना रकम बाँकी नरहने गरी गैर बैंकिङ्ग सम्पत्तिमा लेखांकन गरेमा वा उक्त सम्पत्ति इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको स्वप्रयोजनमा प्रयोग भएमा ।

- (ख) चेक अनादर भई चेक जारी गरेको व्यक्ति, फर्म, कम्पनी, संगठित संस्था डिफल्टरसूचीमा समावेश भएकोमा सो व्यक्ति वा संस्थाले उक्त चेकको रकम भुक्तान गरेमा वा चेकबापत भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम निवेदकले निवेदनमा उल्लेख गरेको खातामा भुक्तानी गरेमा वा चेकबापत भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम सम्बन्धित बैंक वा वित्तीय संस्थाले चेक धारकको नाममा earmark गरी राखेमा डिफल्टर सूचीबाट हट्नेछ ।

- (आ) यसरी खण्ड (अ) अनुसार प्राप्त नामनामेसी केन्द्रले तत्काल अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ ।

- (इ) भूलवश कालोसूची वा डिफल्टर सूचीमा समावेश भएकाहरूको सम्बन्धमा

कालोसूचीमा समावेश नहुनु पर्ने कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था भूलवश कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश गरिएको रहेछ भने यस सम्बन्धमा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सञ्चालक समितिले निर्णय गरी इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले अनुरोध गरेमा अविलम्ब त्यस्तो व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई अभिलेख नै नरहने गरी कालोसूची वा डिफल्टरसूचीबाट हटाउनु पर्नेछ । यसरी भूलवश कालोसूची

वा डिफल्टरसूचीमा समावेश भई हटेका व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश भएको मानिने छैन ।

१०. कालोसूचीमा समावेश भएका पक्ष सुविधाबाट वञ्चित हुने:

(क) कालोसूचीमा समावेश भएका व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई देहाय बमोजिमको कारवाही हुनेछ ।

(१) कालोसूचीमा रहेको व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संस्थाको नाममा खोलिएको खातामा रकम जम्मा गर्न बाहेक अन्य बैकिङ्ग कारोबार गर्न पाइने छैन ।

तर, दैनिक जीवनयापनको लागि चाहिने आधारभूत आवश्यक खर्चका प्रयोजनको लागि नेपाल सरकारबाट तोकिएबमोजिमको हदसम्मको रकम निकाल्न, कानून बमोजिम प्राप्त भएको पारिश्रमिक, सामाजिक सुरक्षा भत्ता, पेन्सन लगायतका रकम निकाल्न, नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायबाट अनुदान प्रदान गरिएको अवस्थामा अनुदान रकमको हदसम्म रकम निकाल्न, नेपाल सरकारलाई बुझाउनु पर्ने कर, शुल्क, दस्तुरआदि तिर्न तथा ऋण तिर्ने प्रयोजनको लागि मात्र खाता सञ्चालन गर्न यस व्यवस्थाले बाधा पुगेको मानिने छैन । साथै कालोसूचीमा नरहेको कुनै फर्म/कम्पनी अर्को कुनै कालोसूचीमा समावेश भएको फर्म/कम्पनीसँग संयुक्त उपक्रम (जे.भी.) मा रहेको कारणले मात्र उक्त जे.भी. को निक्षेप खाता संचालन गर्न तथा कर्जा कारोबार गर्न बाधा पर्नेछैन ।

(२) कालोसूचीमा समावेश भएका ऋणीलाई इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कुनै पनि नयाँ कर्जा/सुविधा प्रदान गर्न, कर्जा/सुविधा नवीकरण गर्न, थप कर्जा/सुविधा प्रदान गर्न, किस्तावन्दीमा प्रदान हुने कर्जाको बाँकी किस्ता प्रदान गर्न वा जमानत स्वीकार गर्न पाइने छैन । तर, ऋण नतिरेको कारणले कालोसूचीमा परेका व्यक्तिहरूसँग सम्बन्धित सगोलका परिवारका सदस्यहरूलाई इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा प्रदान गर्न चाहेमा सञ्चालक समितिले गरेको निर्णय अनुसार कर्जा वा सुविधा प्रदान गर्न सक्नेछ ।

- (३) कालोसूचीमा सूचीकृत भएका व्यक्तिको क्रेडिट/डेबिट कार्ड उक्त सूचीबाट फुकुवा नभएसम्म रोक्का गर्नु पर्नेछ । तर, सम्बन्धित व्यक्ति कालोसूचीमा पर्नु अघि नै खर्च गरेको रकम इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले भुक्तानी दिन सक्नेछ ।
- (४) कालोसूचीमा समावेश भएका ऋणीसँग सम्बन्धित पक्षहरुले लिएको कर्जाको साँवा तथा ब्याज नियमित रहेको अवस्थामा सो कर्जा नविकरण गर्न भने बाधा पुगेको मानिने छैन ।
- (ख) बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई हुने कारवाही
- (१) कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश गर्न सिफारिस गर्नुपर्ने अवस्था हुँदाहुँदै तोकिएको समयसीमाभित्रमा कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा राख्न सिफारिस नगर्ने बैंक तथा वित्तीय संस्था, संस्थाका पदाधिकारी र सम्बन्धित कर्मचारीलाई नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा १०० बमोजिम कारवाही हुनेछ ।
- (२) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले केन्द्रमा पठाउनु पर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाको विवरण र कालोसूची वा डिफल्टरमा राख्नुपर्ने व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाको नाम तथा विवरण समयमा नै केन्द्रमा उपलब्ध नगराई थप कर्जा वा सुविधा प्रदान गरेको पाइएमा वा गलत सूचना प्रवाह गरेमा वा कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश भएको व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई कर्जा वा अन्य सुविधा प्रवाह भएको पाइएमा सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्था वा सो कार्यमा संलग्न इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाका सञ्चालक, पदाधिकारी वा कर्मचारी समेतलाई यस बैंकले नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा १०० बमोजिमको कारवाही तथा नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ९९ (१) बमोजिम उक्त व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाबाट उठाउन बाँकी रहेको बराबरको रकम विगो कायम गरी सम्बन्धित बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई जरिवाना गरिने छ ।

११. डिफल्टरसूची सम्बन्धी विशेष व्यवस्था

- (क) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा प्रवाह गर्दा ऋणी डिफल्टरसूचीमा रहेमा सो समेतलाई कर्जा विश्लेषणको आधारको रूपमा लिई कर्जा मूल्यांकन गर्नुपर्नेछ ।
- (ख) कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था बुँदा नं. ५(ख) (१) बमोजिम डिफल्टरसूचीमा समावेश भएमा निजलाई इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कुनै पनि नयाँ कर्जा/सुविधा प्रदान

गर्न पाइने छैन । त्यस्ता व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई कर्जा प्रवाह गरेमा त्यस्तो कर्जालाई खराब वर्गमा वर्गीकरण गरी शतप्रतिशत कर्जा नोक्सानी कायम गर्नुपर्नेछ ।

- (ग) कुनै व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्था बुँदा नं. ५(ख) (१) बाहेकको अवस्थामा डिफल्टरसूचीमा समावेश भएमा निजलाई प्रावह गरिएको कर्जा कम्तीमा शुद्ध निगरानी वर्गमा वर्गीकरण गरी सोहीबमोजिम कर्जा नोक्सानी व्यवस्था कायम गर्नुपर्नेछ । साथै त्यस्ता कर्जाहरुमा High risk claims सरह जोखिमभार कायम गर्नुपर्नेछ ।

१२. संक्रमणकालिन व्यवस्था

- (क) यस अधि कालोसूचीमा समावेश व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई केन्द्रले अगामी ६० दिनभित्र कालोसूचीबाट हटाई बुँदा नं. ५ (ख) बमोजिम डिफल्टरसूचीमा समावेश गरिसक्नुपर्नेछ ।
- (ख) डिफल्टरसूचीमा सरिसकेपछिमात्र निज व्यक्ति वा संस्थालाई यस अधिको सूचीबाट हटाइनेछ । केन्द्रले डिफल्टरसूचीमा नसार्दासम्म निजको बुँदा नं. १० (क) बमोजिमको कारवाही फुकुवा हुने छैन ।

१३. सह-वित्तीयकरण कर्जाको सम्बन्धमा

- (क) सह-वित्तीयकरण अन्तर्गत प्रवाह हुने कर्जाको सम्बन्धमा यस निर्देशनको अधीनमा रही अगुवा इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्था (Lead Bank) ले सहवित्तीयकरणको बैठक (Consortium Meeting) को सिफारिसबमोजिम कर्जा/लगानी अनुपातको आधारमा बहुमतको निर्णयबाट सम्बन्धित ऋणीलाई कालोसूचीमा समावेश गर्न/हटाउन केन्द्रलाई सिफारिस गर्नु पर्नेछ । यसरी अगुवा बैंक तथा वित्तीय संस्था (Lead Bank) को सिफारिस प्राप्त भएपछि केन्द्रले सम्बन्धित ऋणीलाई कालोसूचीमा समावेश गर्नु/हटाउनु पर्नेछ ।
- (ख) यदि कुनै अगुवा इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्था (Lead Bank) ले यस निर्देशन अनुसार केन्द्रलाई सिफारिस नगरी सहभागी इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाले ऋणीलाई कालोसूचीमा समावेश गरेको रहेछ भने केन्द्रले सहभागी इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाको सिफारिस प्राप्त भएपछि मात्र सम्बन्धित ऋणीलाई कालोसूचीबाट हटाउनु पर्नेछ । यस्तो अवस्थामा अगुवा बैंकले आफूले पूरा गर्नु पर्ने दायित्व निर्वाह नगरेको ठहर गरी नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा १०० बमोजिम कारवाही गरिने छ ।

- (ग) कुनै ग्राहकले सह-वित्तीयकरण कर्जा सुविधाअन्तर्गत र इजाजतपत्रप्राप्त संस्थासँग छुट्टै दोहोरो कर्जा तथा सुविधाको उपयोग गरी कालोसूचीमा समावेश भएको रहेछ भने सह-वित्तीयकरण समूहको बैठकले कालोसूचीबाट हटाउने सिफारिस गरेतापनि सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाबाट दोहोरा उपयोग गरेको बाँकी खराब कर्जा/सुविधाको रकम भुक्तानी नगरेसम्म कालोसूचीमा कायमै रहने छ ।

१४. अन्य व्यवस्थाहरु

- (क) केन्द्रको सदस्यता

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कर्जा सूचनाको आदान प्रदान गर्ने र समयमा कर्जाको साँवा/ब्याज नतिर्ने ऋणीलाई सूचीमा समावेश गर्ने प्रयोजनका लागि अनिवार्य रुपमा केन्द्रको सदस्यता लिनु पर्नेछ ।

- (ख) केन्द्रले कर्जा सूचना तथा विवरणहरु माग गर्न सक्ने

नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ८८, नेपाल राष्ट्र बैंक कर्जा सुचना विनियमावली, २०५९ र यस निर्देशनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्ने सिलसिलामा आवश्यक अन्य सुचना र विवरणहरु केन्द्रले इजाजतपत्रप्राप्त संस्थासँग माग गर्न सक्नेछ । यसरी माग गरेको सूचना र विवरणहरु उपलब्ध गराउनु सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको कर्तव्य हुनेछ । इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले नियमित रुपमा केन्द्रमा अद्यावधिक सूचना नपठाएको अवस्थामा केन्द्रले त्यस्तो संस्थालाई सूचना उपलब्ध गराउन बाध्य हुने छैन ।

- (ग) केन्द्रले निरीक्षण गर्न सक्ने

इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले केन्द्रमा दिनुपर्ने ऋणीहरुको विवरण समयमै उपलब्ध गराए नगराएको, कर्जा प्रवाह गर्नुअघि कर्जा सूचना लिए नलिएको तथा उपलब्ध गराएका विवरणहरु अद्यावधिक भए नभएको सम्बन्धमा केन्द्रले यस बैंकसँग समन्वय गरी इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको स्थलगत वा गैर स्थलगत निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न सक्नेछ र सोको प्रतिवेदन यस बैंकको बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग र सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

- (घ) गोपनीयता कायम गर्नुपर्ने

इजाजतपत्रप्राप्त संस्था र केन्द्रबीच आदान प्रदान हुने सूचना तथा अन्य विवरण व्यक्तिगत र संवेदनशील हुने भएकोले त्यस्ता सूचना तथा विवरण आदान प्रदान गर्दा तथा अभिलेख राख्दा इजाजतपत्रप्राप्त संस्था र केन्द्रले पूर्ण गोपनीयता कायम राख्नु पर्नेछ ।

(ड) कालोसूची तथा डिफल्टरसूची विवरण अद्यावधिक गर्ने

(१) यस निर्देशन बमोजिम केन्द्रले र सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सिफारिस गरेको आधारमा डिफल्टर सूची तथा कालोसूची विवरण दैनिक रुपमा अद्यावधिक गरी राख्नुपर्नेछ ।

(२) इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाहरूले आफ्ना संस्थापक शेयरधनीहरू डिफल्टरसूची तथा कालोसूचीमा सूचीकृत रहे नरहेको यकिन गरी आफ्नो संस्थाको संस्थापक शेयरधनीहरूको विवरण अद्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

(च) कालोसूचीमा समाविष्ट व्यक्ति/संस्थाको विवरण सार्वजनिक गर्नुपर्ने

(१) प्रत्येक असार र पुस मसान्तसम्ममा कालोसूचीमा समावेश भइ एक करोड रुपैयाँभन्दा बढी रकम तिर्न बाँकी रहेका कालोसूचीमा समावेश व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थाको नामावली अद्यावधिक गरी केन्द्रले क्रमशः साउन र माघ मसान्तभित्र सर्वसाधारणको सहज पहुँच हुनेगरी प्रकाशन गर्नुपर्नेछ । सोको जानकारी यस बैंकको बैंक तथा वित्तीय संस्था नियमन विभाग तथा सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभाग, कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालय र धितोपत्र बोर्डले माग गरेमा उपयुक्त ढाँचामा समेत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । अन्य व्यक्तिहरूको नामावलीको हकमा कर्जा सूचना केन्द्रले सर्वसाधारणलाई आवश्यक परी माग गरेमा शुल्क लिई वा नलिई त्यस्तो सूचना उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समाविष्ट सम्पूर्ण व्यक्ति/संस्थाको अद्यावधिक विवरण केन्द्रले अनिवार्य रुपमा आफ्नो वेबसाइटमा राख्नु पर्नेछ ।

(छ) केन्द्रले प्रकाशन गर्ने कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा रहेका व्यक्तिको हकमा राष्ट्रिय परिचयपत्र नं., नागरिकता नम्बर वा (खाता खोल्दा लिएको पहिचान खुल्ने आधिकारिक कागजातको नम्बर) र कम्पनी/फर्महरूको हकमा स्थायी लेखा नम्बर (PAN) समेत प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।

- (ज) कालोसूची वा डिफल्टरसूचीबाट हटिसकेको व्यक्ति, फर्म, कम्पनी वा संगठित संस्थालाई विगतको कालोसूची वा डिफल्टसूची सम्बन्धी अभिलेखमा नाम रहेकै कारणले नयाँ कर्जा प्रवाहमा बन्देज लगाउन हुने छैन ।
- (झ) कुनै ऋणीलाई विशेष कारणले कालोसूची वा डिफल्टरसूचीमा समावेश नगरिएको भए सोको स्पष्ट कारणसहितको जानकारी प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको एक महिनाभित्र इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले यस बैंकको सम्बन्धित सुपरिवेक्षण विभाग समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

१५. धितो मूल्यांकनकर्ता सम्बन्धी विशेष व्यवस्था

- (१) इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाले धितो मूल्याङ्कन गराउने प्रयोजनका लागि मूल्यांकनकर्ता सूचीकृत गर्दा मूल्याङ्कनकर्ताको काम, कर्तव्य, अधिकार तथा उत्तरदायित्व स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरी सम्झौता गर्नुपर्नेछ ।
- (२) इजाजतपत्रप्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाले धितोको रूपमा ग्राह्य हुने सम्पत्तिको मूल्याङ्कन गराउँदा मूल्याङ्कनकर्ताले कुनै स्वार्थ नवाभिने गरी वा पूर्वाग्रह नराखी स्वतन्त्र रूपमा, अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता र असल अभ्यासहरु समेतका आधारमा धितोको मूल्यांकन गरेको यकिन गर्नुपर्ने छ ।
- (३) कुनै इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले धितो लिलामी गर्दा धितो मूल्याङ्कनकर्ताले मूल्याङ्कन गरेको रकम पुनरमूल्याङ्कन गर्दा दुई तिहाई भन्दा कम भएमा वा गलत स्थान/प्रकृतिको धितोलाई सही हो भनी मूल्याङ्कन गरेमा त्यस्ता धितो मूल्याङ्कनकर्तालाई इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले नेपाल इन्जिनियरिङ परिषद ऐन वा प्रचलित कानूनबमोजिम कारवाहीका लागि कारण सहित नेपाल इन्जिनियरिङ परिषदमा सिफारिस गरी पठाउनुपर्नेछ ।

तर कारवाही सिफारिस गर्नु अगावै सम्बन्धित धितो मूल्यांकनकर्तालाई स्पष्टिकरणको मौका दिनुपर्नेछ । स्पष्टिकरण पश्चात धितो लिलाम गर्दा सो धितोको मूल्याङ्कन रकमको दुई तिहाई भन्दा कम रकम मात्र उठ्नुमा त्यस्तो मूल्याङ्कनकर्ताको काबु बाहिरको अवस्था परी निजको दोष नदेखिएको भन्ने सम्बन्धित इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सञ्चालक समितिलाई लागेमा त्यस्तो मूल्याङ्कनकर्तालाई कारवाहीका लागि नेपाल इन्जिनियरिङ परिषदमा सिफारिस नगर्ने निर्णय गर्न सक्नेछन् ।

- (४) बुँदा नं. (२) बमोजिम कारवाही सिफारिस गरिएका धितो मूल्याङ्कनकर्तालाई इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाले कम्तिमा पाँच बर्षसम्म धितोको मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यमा संलग्न गराउन पाइने छैन । साथै इजाजतपत्रप्राप्त संस्थाको सिफारिसमा नेपाल इन्जिनियरिङ परिषदले कारवाही गरी परिषदको दर्ता किताबबाट नाम हटाउने निर्णय गरेमा त्यस्ता धितो मूल्यांकनकर्ताको नाम: पुन दर्ता भएतापनि पुनः नाम दर्ता भएको मितिले दुई बर्ष सम्म त्यस्ता मूल्यांकनकर्तालाई धितो मूल्याङ्कन सम्बन्धी कार्यमा संलग्न गराउन पाइने छैन ।

१६. खारेजी र बचाऊ

- (क) यस बैकबाट यसअघि जारी गरिएका देहायका निर्देशनहरु खारेज गरिएको छ :-
एकीकृत निर्देशन २०८० को कर्जा सूचना तथा कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्था इ.प्रा निर्देशन नं. १२/०८० बाट जारी गरिएको निर्देशन र यसै विषयसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण परिपत्रहरु ।
- (ख) उपबुँदा (१) बमोजिम खारेज गरिएका निर्देशन तथा परिपत्र बमोजिम भए गरेका काम कारवाही यसै निर्देशनबमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।